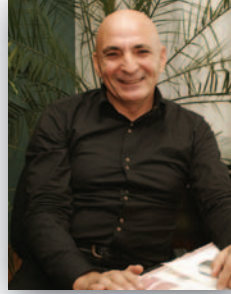

ELEKTRİKTE KRİZE KARŞI KAMU SİGORTASI...

Mustafa Sönmez

IMF-Dünya Bankası ikilisinin telkinleriyle, sahip olduğu stratejik özelliği dikkate alınmadan özelleştirme furyasına tabi tutulan elektrik sektörünü, özellikle arz yönünden nasıl bir gelecek bekliyor? Elektrik üretimi, dağıtımı özelleştirmeye tabi tutulurken ortaya çıkacak arz açığına kamunun müdahil olmasının yolları da hızla kapatılmaktadır. Yerli ve yabancı firmaların, yerli, yenilebilir kaynaklara dayalı elektrik üretip üretmeyecekleri kesin olmadığı gibi, sektöre yatırımda tutuk davranmaları, boşluk nasıl doldurulacak, artan ölçüde ithalata mı başvurulacak sorusunu getiriyor. Kamu-özel ayrımı yapmadan, toplam yatırımlar içinde enerjiye yapılan yatırımların yeterince artmayan payı alarm verici özelliktedir.

Hazine'nin teşvikli yatırımlar verilerinden görülen enerji yatırımlarının seyri ise şöyle: 2000 ve 2001 yıllarında ortalama 22 milyar YTL dolayında enerji yatırımı söz konusu iken 2002-2004 arasında yatırımların azaldığı, 2005'te tekrar yükselerek 21 milyar YTL'yi bulduğu ama 2006'da yeniden 12 milyar YTL dolayına indiği görülüyor.

Yine de 2000-2006 dönemi itibarıyla bakıldığında enerji yatırımı için teşvik gören projelerin, toplamda yüzde 8'i bulunduğu görülebiliyor. İmalat sanayi yatırım projelerinin yüzde 53, hizmetlerin yüzde 35 pay aldığı bu dönemde enerji yatırımlarının üçüncü sırayı aldığı gözleniyor.

2007'nin ilk 6 ayı itibarıyla bakıldığında ise teşvikli enerji yatırım projelerinin yatırım tutarının 1.4 milyar YTL'den 1.7 milyar YTL'ye çıktığını, toplamdaki payının da yüzde 9.1'den yüzde 11.1'e çıktığı görülüyor. Bu payın yılın ikinci yarısında biraz daha artması beklense de, henüz yatırımların arzulan boyutlarda olmadığı bilinmelidir.

Kamu, enerji yatırımlarında geri çekilse de hala önemli bir aktör. Özellikle hidroelektrikte kamu iddiasını devam ettiriyor. DPT verilerine göre, kamu yatırımları içinde enerji, yüzde 23 dolayında pay sahibi. Kamuca yürütülen proje sayısı 95 ve proje bedeli de 47.5 milyar YTL'ye yakın. 2006 sonuna kadar da bu projelerin gerçekleşme oranı yüzde 53. Enerji projeleri diğer kamu projelerine göre en yüksek gerçekleşme oranına sahip.

Kamu enerji yatırımlarının hangi kamu kuruluşlarınca yürütüldüğüne gelince, söz konusu 95 projeden 49'unun DSİ'ce gerçekleştirildiği görülüyor. DSİ projeleri, toplam kamu enerji yatırımlarının da yüzde 68'ini oluşturuyor. DSİ projelerinin gerçekleşme oranı da yüzde 53'ün üstünde. Dolayısıyla kamunun enerji yatırımlarında başrolü DSİ'nin oynadığını söylemek mümkün.

EÜAŞ, TEDAŞ, TEİAŞ gibi kuruluşların yatırımcı niteliklerini geri plana çektikleri söylenebilir. Bu kuruluşların sürdürdükleri projeler, toplam kamu enerji yatırım projeleri içinde yüzde 23 pay ile ikinci planda kalıyor.

Yakıtta Dışa Bağımlılık

Enerjide, özellikle elektrik santralleri yatırımlarında özel firmaların ağırlıkları her geçen yıl artarken, özel sektörün yeni yatırımlarında ithal yakıt kullanımını öne alan yatırım türlerine yönelişi dikkat çekiyor ve gelecekle ilgili alarmlar veriyor. Elektrik üretiminde özellikle ithal doğalgazın kullanımı önemsenmeli.

Kurulması diğer tip santrallara göre daha az zaman alan (3-4 yıl) doğalgaz kombine çevrim tipi santrallar, aynı zamanda düşük yatırım maliyetiyle tercih ediliyor. Verimli çalışması ve çevreye az etkisi olması bu

tip santralların diğer artıları olarak kabul ediliyor.

Türkiye'deki elektrik üretiminin yüzde 45'i doğalgaz çevrim santrallerinden karşılanıyor. Ancak Türkiye'nin doğalgazda dışa bağımlılığı, arz güvenliği konusunda ciddi soru işaretleri yaratıyor.

Türkiye'nin termik santrallerinde, çok değil, 2000 yılında yerli kömürün yakıt olarak payı yüzde 44 iken 5 yılda yüzde 29'a gerilemiş, yerli yakıt, yerini ithal doğalgaz ve petrol ürünlerine, ithal kömüre bırakmıştır. Bu dış yakıt kullanımına yönelişe, döviz kurunun düşük seyri de etkili olmuş, düşük kur birçok sektörde olduğu gibi enerjide de yerli kaynak yerine ithal kaynakların kullanımını özendirmiştir. Dünyadaki konjonktürel likidite bolluğunun imkan tanıdığı bu iklimin, kurun yükselmesi halinde birçok yatırımcı gibi ithal yakıt kullanarak elektrik üreten girişimcileri de önemli bir maliyet sorunu ile karşı karşıya bırakacağı, bu nedenle de yenilenebilir yerli kaynaklarımızıza yönelik yatırımların daha çok özendirilmesi gerekmektedir.

Sonuç...

Bakanlığın yüzde 6.3'lük düşük senaryodaki talep artışı tahminine göre her yıl en az 2000-2500 megavatlık yeni yatırım yapılması gerekirken, özel sektörün yaptığı yatırımlar yıllık 700 megavat düzeyinde kalmıştır. Bu durum ülkenin enerjide yedek kapasitesinin giderek kaybolmasına yol açmıştır. Gerçek şudur: Bugüne kadar yapılan özelleştirmeler ne yatırımları artırmış ne de ucuz maliyetli elektrik sağlamıştır.

Enerjide temel sorun yeterli yatırım olmamasıdır. Gerekli önlemlerin alınmaması durumunda, önümüzdeki birkaç yıl içinde daha uzun süreli ve yaygın elektrik kesintileri kaçınılmaz hale gelecektir. Bu nedenle geciktirilmeden, elektrik alanında kriz yönetimi oluşturulmalı ve kamu-özel ayrımı olmaksızın, ülkenin tüm üretim kapasitesini en verimli şekilde kullanılacak bir planlamaya gidilmelidir. Kamu santrallerinin acil bakımları ve yenilenme yatırımları yapılmalıdır. Yanısıra, elektrik kullanımında ciddi tasarruf önlemleri alınmalıdır. Bu önlemlere rağmen, elektrik talebi karşılanamayacaksa, elektrik kesintileri programlanarak, sanayicilerin, küçük üreticilerin, hanehalkının mağduriyeti erkenden önlenmelidir. Büyük kentlerin, özellikle Ankara'nın yaşadığı su felaketi, hiç olmazsa, elektrikte erken müdahalelerle önlenmelidir. ■